

A nyelv törvényeinek egyszerűen fityyelt hány. Minden író tudja, hogy a mondat szerkesztésre az egyszavas mondattól a körmondatig bizonyos szabályokhoz kötött, de igen változatos skála áll rendelkezésére. Minden magyar író tudja azt is, hogy magában a mondatban szintén határozott dallam van, melyet a hangsúly, szórend, vonzat törvényei modulálnak. Az újabb stílusátalakításokra törekvő modern irodalom ezért nem is a mondatok belső szerkezetének felforgatásában kereste az új szerkezet elemait — a nyelv szelleme ellen nem véthet, akinek oltára a nyelv —, hanem új trópusok feltalálásában.

Szomorj a mondat belső rendjét dulja fel. Idegen szellemű szerkesztéssel a mondatok oly szórendi skáláját alkotja meg, melyen valami germán dallammal kevert jiddis kharivári érzik. Torz inverziói ép nyelvértékre nézve valósággal fűlérték.

Érdekes, hogy egyik novellájában «nagy író úriember»-nek nevezi magát s egy másikban «a legrbrilliansabb irodalmi zenész»-ről beszél, akin persze szintén önmagát érti. Hallgassuk meg műsorának egyik fugáját: «...Johanát újabb kínok gyötörték. Mélyen lehajtva fejét a szemek merev kidülledésével s a száját kitarva, mint egy kaput, a hányási ingernek és izgalomnak olyan baljóslatú hangjait, beügetéseit, triolláit, tremolláit, hörgéseit és csuklásait hallatta megint, hosszan kitaró orgonapontokban, hogy az egész templomi társaságot, az összes gyomrokat és emésztőköszülékeket valami szuggesztív és ellenállhatatlan ragály formájában hasonló rosszullét fogta el. Az általános és kollektív büféntéseknek olyan kórusa támadt, a gyakori magánszólamoknak egyéni kiválóság szerint, színezés és hangszerelés szerint való mélybe és magasba szökésével, hogy Izrael legdúsabb akkordjait fölülmulta Jeruzsalem szombati ebédjein» stb. Egy másik buffonia: «Fiatalléke, micsoda éles kitérésben! az átkok egész katedrálisát röptette az égnek, a merész szavak ívelésével, a zengő düh harangzúgásával, elveszve a térben! A fecskék megriadva féloldalt fordultak ilyenkor, a röpülésük vad eleganciájában. A házjalambok pedig messze elcsattogták fehér szárnyak lapátforgását. És mindez borzasztó volt».

Ez hát az irodalmi zene! Hol keressük azonban az íróúriembert? X.

Oláh György: Görögtűz. Regény. A Napkelet könyvtára. Budapest, 1926.
Oláh György kis regénye, melyet inkább hosszabb lélekzetű novellának nevezhetünk, a kommunizmus utáni időben játszik. Egy huszonnégyesztendős főhadnagyocskára körül forog a cselekmény. Ez a fiatalember, Barcza István parancsnok úr, épen a fővárosba igyekszik csapatával, ahová valóságos fővezéri álmok vonzzák, mikor egy kisváros lakosai maguknál marasztalják, hogy «rendet csináljon.» Barcza a küldöttség fejében egykori harctéri bajtársára ismer s enged a kérésnek. Ezzel aztán igen mozgalmas élet kezdődik a vidéki fészekben. Korlátlan hatalom lesz osztályrésze a katonáknak, első sorban a fiatal parancsnoknak, aki egész véletlenül cseppen bele e nagy hatalomba. Hercegi kastély a lakása, tejbe-vajba fürdik s ideig-óráig mindennemű vidéki kiskirályok fölébe kerül. Persze méltóságán, tehetségén felül emelkedik, jobban mondva a helyzet emeli őt oly magasra, hogy a végén saját maga ijed meg tőle. Amíg idáig jut, sok furcsaság történik vele. Nem holmi véres reakción vagyunk tanui, hanem életerős s a lövészárkokból cézári pózban hazatért civil-lenéző katonák féktelen jókedvének és hancurozásának. Barcza parancsnok úr s néhány benfentes oly önhitt s komoly meggyőződéssel sütögetik egy izgalomban kimerült vidék társadalmában a képzelte nagy tettek görögtűzrakétáit, mintha valóban éles töltéssel lövöldöznenek s ha tesznek, beszélnek, mindig úgy csinálják, mintha az egész ország hallaná s bölcs Anonymusok jegyeznék föl tetteiket.

A parancsnok úr természetesen megszégyenül emelkedik valamennyi társán tettvágyban, önbizalomban. Eleinte csak uralkodási vágyát érzi magában: az első gyűlés kezdetén még azt sem tudja, miről van szó, mit kell mondania, csak kivételes helyzetét élvezi, melyből, ha akarná sem menekülhetne egy darabig. Hanem hamarosan belemelegszik, igen erélyesen oszlatja szét a szegény civilgyűlést, belejön a sablonos szónoklatokba s ha nem tesz is érdemlegesen, nem igen árt senkinek. Megregulázza a város vezetőségét, odamondogat a szolgabíráknak, sőt a makrancos főjegyző urat le is tartóztatja. De hát mindebből senkinek sem lesz baja, még a főjegyző úrnak sem. Milyhelyt kitudódik Barcza mindenhatósága, ő az első ember a bálban: szép

fiú, elsőrangú táncos, asszonyok és leányok ideálja. Egy kis leány halálosan belébolondul, hanem hát Barcza István parancsnok urat már másfelé fűzik gyengéd szálak. Hatalom és szerelem teljében ébren álmodva éli a felséges szabadság napjait (egy kiránduláson méltóságos fővezér úrnak titulálják), nem csoda, ha kicsit szégyenli és faképnél hagyja látogatására jött szürke édesanyját. De a pünkösdi királyság nem sokáig tart. Az átmeneti idők kezdenek elmúlni, az emberek hiszékenysége fogy, a bankok elzárkóznak, a pénzforrás kimerül, Barcza alatt ingadozik a talaj. Baklövésai után, melyek ugyancsak megviselik, lemond parancsnokságáról, mérhetetlen felszabadítói álmairól s önként, boldogan bújik az ismeretlenség homálya mögé.

Oláh György kis regénye elejétől végig érdekes munka. Az író nem rokonszenvezik egyik alakjával sem, nem dicséri és nem gáncsolja őket. Jó szemű író, aki sok apró-cseprő jellegzetes dolgot észrevesz s biztos kézzel, szinte hűvös fölényrel rajzol. A könyv minden szaván az átéltség melege és őszintesége érzik. Talán ezért is halad oly gyors tempóban a cselekmény s emberei is ezért oly valóságosnak. Impreszionista módon vázol, sohasem fest, legfeljebb apró színfoltokat dobál palletájára, bizonyos művészi hanyagsággal, melyet valójában éber öntudat sugalmaz. Széles leírások helyett inkább a mozgalmasságra van gondja s elbeszélése úgy siet, mint valami kristálytiszta hegyi patak. Alakjai, ha csak egy-két vonással rajzolja is meg őket, élnek. Csupa ötlet a könyv, a szellemesség állandó foszforeszkálását érezzük s minden fejezet hoz valami új, élesen megfigyelt helyzetet.

Oláh György egy egész kis vidéki társadalom képét fogta össze, szűk keretek közé, végig lebilincselő előadásban. Tudtunkkal ez az első nagyobb munkája. Manapság bizonyára kevés fiatal írónk jelentkezik ily biztos öntudattal és rokonszenves tehetséggel.

Vajthó László.

Erdélyi emlékkönyvek. (Nagyenyedi Album. 1926. Szerkeszti dr. Lukinich Imre. Budapest. — Öreg diák visszánéz. Szerkeszti dr. György Lajos. Minerva, Kolozsvár, 1926. — Ó, kedves Kolozsvár. Irta: Nagy Péter. Voggenreiter Verlag, Berlin, 1926.) Az erdélyi magyar kultúréletnek az elszakadás

óta jellemző törekvése, hogy bizonytalan, küzdelmes sorsát bele kívánja horgonyozni az erdélyi magyar multba. Pályázatot hirdet Erdély történelmének megírására, történelmi novellákra. Egymásután jelennek meg a történelmi regények és líráját is áthatja a magyar mult kísértő szelleme. Ez nem a német romantikusok nosztalgája a történelmi idők homálya után, hanem a Vörösmartyak multon okuló, multa építő, de a jövőbe néző pozitív alkotása.

Az előttünk fekvő három könyv három különböző országban jelent meg, de mind a három egységes célt szolgál: megrögzíteni az erdélyi magyar kultúrélet egy-egy omladozó bástyájának képét, hogy abból erőt merítsen a jelen és a jövő nemzedék a további nehéz harcra. A Nagyenyedi Album, melynek nagyvonalú összeállítását a szerkesztő Lukinich Imre szakavatott kezét dicséri, eredetileg a nagyenyedi Bethlen Gábor-kollégium 300 éves jubileumának alkalmából készült, ámde ennek az alkalmoszerűségnek kereteit messze túllépve széles távlatokat nyújt az egyetemes erdélyi magyar kultúrélet multjába. A nagyenyedi kollégium évszázadokon át egyik legfontosabb központja volt a magyar művelődésnek. Itt tanítottak — hogy csak a leghíresebbeket említsük — Geleji Kátona István, Apáczai Csere János, Pápai Páriz Ferenc, Szász Károly, Zeyk Miklós, a külföldiek közül Alsted, Bisterfeld, Opitz, Piscator. Itt tanultak Salamon Ferenc, Barabás Miklós, Kőrösi Csoma Sándor, Kemény Zsigmond báró, Bolyai Farkas és még sokan mások, akik a magyar névnek a magyar határokon túl is dicsőséget szereztek. És ha a kollégium történetében olvasuk, hogy hiába dulták fel 1704-ben a császári csapatok, hiába égették le porig 1849-ben a vad oláh bandák, a kollégium mindig újra és újra felépült, akkor megerősödik bennünk a hit, hogy most is hiába rabolták el az oláhok összes birtokait, melyeknek jövedelmeiből századokon át ingyen nevelte fel a székely intelligenciát, hiába sanyargatják kicsinyes, gyűlölködő iskolai rendeletekkel, a nagyenyedi kollégium él és élni fog. Ez a hit — mely egyúttal teremtő akarat — hatja át az albumnak, ha szóval nincs is kifejezve, minden egyes tanulmányát. Ravasz László az éveken át annyit vitatott erdélyi lélekről értekezik. Nála nagyobb jogosultsággal és több tudással ezt senki sem teheti. Különösen érde-